

АНОТАЦІЯ

Гунас В. І. Регіональні особливості пальцевої і долонної дерматогліфіки та їх зв'язок із показниками особливостей особистості практично здорових чоловіків України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 – «Медицина». – Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова МОЗ України, Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика МОЗ України, Вінниця, 2019.

Дослідження присвячене дерматогліфічному обґрунтуванню критеріїв визначення належності практично здорових чоловіків віком 19-35 років до того чи іншого адміністративно-територіального регіону України та зв'язків показників пальцевої і долонної дерматогліфіки з показниками особливостей особистості.

Вперше встановлені якісні та кількісні ознаки пальцевої й долонної дерматогліфіки практично здорових чоловіків загалом по країні та визначений внесок кожного з 5 територіально-адміністративних регіонів України у загальну фенотипологічну картину дерматогліфіки чоловічого населення України, які відображають становлення регіональних генофондів і внесок кожного з них у формування народонаселення України.

Продемонстровано, що основний генетичний ландшафт чоловічого генофонду України, за даними пальцевої дерматогліфіки, формують *центральний та північний регіони* країни, а за даними долонної дерматогліфіки – кількісні показники *центрального і західного* регіонів та якісні показники *південного і північного* регіонів. При цьому встановлено асоціативний зв'язок процентного розподілу внеску окремих адміністративно-територіальних регіонів у загальну картину пальцевої (але не долонної) дерматогліфіки країни з показниками інбридингу, розрахованими за даними Горпинченко М. і Атраментовою Л. (2015).

Також були виявлені особливості дерматогліфіки чоловіків окремо для кожного з п'яти адміністративно-територіальних регіонів, що дають змогу ідентифікувати регіональну належність особи. Встановлено, що належність особи до центрального чи південного регіонів країни описується 22,22 % показників пальцевої дерматогліфіки; центрального чи східного – 20,37 %; центрального чи західного – 15,74 %; північного чи південного – 17,59 %; північного чи західного – 16,67 %; північного чи східного – 15,74 %; західного чи східного та південного чи східного – 12,04 % показників. Пальцева дерматогліфіка не диференціює адміністративно-територіальні локальні групи чоловіків між регіонами: північ і центр та південь і захід. Високу таксономічну цінність для внутрішньопопуляційної диференціації локального рівня мають: типи візерунків з високою інтенсивністю гребенеутворення та ємність візерунку, особливо III і IV пальців правої кисті та I і II пальців лівої кисті.

Адміністративно-територіальні особливості долонної дерматогліфіки чоловіків з регіонів з високою гетерогенністю ознак описуються 20,0 % показників у якості критеріїв належності особи до центрального чи східного регіонів; 16,9 % показників – до центрального чи північного та північного чи західного; 15,4 % показників – до західного чи східного регіонів України. Комплекс ознак долонної дерматогліфіки, що відрізняє чоловіків *центрального регіону від східного* включає візерунчастість гіпотенара, тенара, I і II міжпальцевого проміжку, розмір кута $\angle dat$, індекс Каммінса, додатковий вісьовий трирадіус; *центрального від північного* – візерунчастість гіпотенара, тенара та IV міжпальцевого проміжку, розмір кутів $\angle atb$ і $\angle ctd$ та гребінцевий рахунок c-d; *північного від західного* – візерунчастість II міжпальцевого проміжку, додатковий вісьовий трирадіус, розмір кута $\angle ctd$ та гребінцевий рахунок c-d; *західного від східного* – візерунчастість гіпотенара, додатковий вісьовий трирадіус, розмір кутів $\angle atd$, $\angle atb$ і $\angle dat$, довжина відрізка c-t.

Чоловіки з *північного і східного* (6,2 % показників), *південного і західного* (6,2 % показників) та *південного і східного* (7,7 % показників) регіонів України демонструють значну спорідненість за ознаками долонної дерматогліфіки. Серед

ознак долонної дерматогліфіки високу таксономічну цінність для внутрішньопопуляційної диференціації регіонів з низькою гетерогенністю мають наступні дерматогліфічні комплекси ознак: для *північного і східного* – візерунчастість II між-пальцевого проміжку, додатковий вісьовий трирадіус і розмір кута $\angle atd$; *південного і західного* – візерунчастість гіпотенара та гребінцевий рахунок a-b; *південного і східного* – розмір долонних кутів $\angle atd$ і $\angle dat$, довжина відрізка c-t. Загалом серед ознак долонної дерматогліфіки високу таксономічну цінність для внутрішньопопуляційної диференціації локального рівня мають: локалізація та насиченість долоні візерунками, розмір долонних кутів, наявність/відсутність додаткових вісьових трирадіусів, довжина відрізка c-t, індекс Каммінса.

Вперше побудовані достовірні дискримінантні моделі приналежності практично здорових чоловіків до певного адміністративно-територіального регіону України в залежності від особливостей показників пальцевої і долонної дерматогліфіки, які коректно охоплюють представників даних регіонів від 67,8 до 82,9 % випадків і, в більшості випадків, мають незначний рівень дискримінації (статистика Уїлкса лямбда дорівнює від 0,747 до 0,879). Найвищий рівень дискримінації встановлено між чоловіками північного і південного (статистика Уїлкса лямбда дорівнює 0,665), північного і східного (статистика Уїлкса лямбда дорівнює 0,658) та західного і східного (статистика Уїлкса лямбда дорівнює 0,640) регіонів України. Найбільш часто дискримінантними змінними між чоловіками північного та інших регіонів України є тип візерунку на пальцях правої кисті і асиметрія гребінцевого рахунку ліній a-b та c-d; між чоловіками південного та інших регіонів України – тип візерунку на пальцях правої кисті і асиметрія гребінцевого рахунку долонних ліній; а між чоловіками центрального, західного або східного регіонів України – тип візерунку на пальцях лівої кисті.

Вперше встановлені особливості достовірних, переважно поодинокіх прямих і зворотніх слабкої сили, кореляцій між показниками особливостей

особистості та дерматогліфічними показниками практично здорових чоловіків України. Показано, що множинний характер достовірних кореляцій спостерігається лише між більшістю показників шкали суб'єктивного контролю за Роттером та наявністю візерунка на тенарі відповідної долоні (на правій кисті $r= 0,31 - 0,37$; на лівій кисті $r= 0,22 - 0,29$); майже половиною показників шкали суб'єктивного контролю за Роттером та асиметрією типа візерунку на I пальці ($r= 0,23 - 0,27$); показником сірого кольору за Люшером та показниками гребінцевого рахунку I, III і IV пальців правої кисті і I та II пальців лівої кисті, сумарним гребінцевим рахунком пальців обох кистей, тотальним гребінцевим рахунком і дельтовим індексом лівої кисті ($r= -0,23 - -0,28$).

Вперше, за допомогою факторного аналізу, визначені головні фактори, що мають істотний вплив на показники особливостей особистості практично здорових українських чоловіків – «гребінцевий рахунок пальців кистей» (до якого входять практично усі показники гребінцевих рахунків пальців обох кистей та дельтового індексу; частка дисперсії – 13,22 %) і «величина кута atd» (до якого входить величина кута atd на обох долонях; частка дисперсії – 10,66 %). Аналіз отриманих взаємовідношень показав, що при збільшенні показників фактору «гребінцевий рахунок пальців кистей» ступінь ймовірності зростання показників нейротизму за Айзенком, ситуативної (реактивної) і особистісної тривожності за Спілбергером, акцентуації характеру емотивного і збудливого типів за Шмішеком, суб'єктивного контролю в галузі здоров'я і хвороби за Роттером, чорного і сірого кольору за Люшером зменшується, а показників акцентуації характеру тривожного і демонстративного типів за Шмішеком, загальної інтернальності рівня суб'єктивного контролю і в галузі навчальних (професійних) відносин за Роттером, синього і синьо-зеленого кольору за Люшером – збільшується; при збільшенні фактора «величини кута atd» ступінь ймовірності зростання показників нейротизму за Айзенком, ситуативної (реактивної) і особистісної тривожності за Спілбергером, акцентуації характеру емотивного, тривожного і збудливого типів за Шмішеком,

синього кольору за Люшером *збільшується*, а показників акцентуації характеру демонстративного типу за Шмішеком, загальної інтернальності рівня суб'єктивного контролю, в галузі навчальних (професійних) відносин і в галузі здоров'я і хвороби за Роттером, синьо-зеленого, чорного і сірого кольору за Люшером – *зменшується*.

Ключові слова: пальцева дерматогліфіка, долонна дерматоліфіка, практично здорові чоловіки, адміністративно-територіальні регіони України, показники особливостей особистості, зв'язки.

Список публікацій здобувача.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації.

1. Mishalov V. Demographic variability indicators of somatically healthy men from different administrative and territorial regions of Ukraine / V. Mishalov, L. Klimas, V. Gunas // Current Issues in Pharmacy and Medical Sciences. – 2016. – 29 (2). – P. 90-93. *(Здобувачу належить статистична обробка отриманих даних, описання отриманих результатів, приймав участь в аналізі результатів і формулюванні висновків).*

2. Мішалов В. Д. Дискримінантні моделі приналежності практично здорових чоловіків до центрального, західного або східного адміністративно-територіальних регіонів України на основі особливостей показників пальцевої і долонної дерматогліфіки / В. Д. Мішалов, О. А. Серебреннікова, В. І. Гунас // Biomedical and biosocial anthropology. – 2017. – № 29. – С. 36-40. *(Здобувачу належить аналіз літературних джерел, статистична обробка отриманих даних, описання та аналіз отриманих результатів).*

3. Gunas V. I. Modeling using discrimination analysis, priority of practically healthy men to northern or other administrative-territorial regions of Ukraine on the basis of dermatoglyphic indicators features / V. I. Gunas // World of Medicine and Biology. – 2018. – № 1 (63). – P. 9-14.

4. Mishalov V. D. Discriminating models of dermatoglyphic priority of practically healthy men to southern or other administrative-territorial regions of Ukraine / V. D. Mishalov, V. I. Gunas // Судово-медична експертиза. – 2018. – № 1. – С. 17-21. *(Здобувачу належить аналіз літературних джерел, статистична обробка отриманих даних, описання та аналіз отриманих результатів).*

5. Regional trends indicators finger dermatoglyphics among modern Ukrainians / V. D. Mishalov, O. A. Serebrennikova, L. A. Klimas, V. I. Gunas // Biomedical and biosocial anthropology. – 2018. – № 30. – P. 5-12. *(Здобувачу належить статистична обробка отриманих даних, описання отриманих результатів, приймав участь в аналізі результатів і формулюванні висновків).*

6. Palmar dermatoglyphics of modern Ukrainians: regional trends / V. I. Gunas, V. D. Mishalov, O. A. Serebrennikova, L. A. Klimas, A. V. Shayuk // Biomedical and biosocial anthropology. – 2018. – № 31. – P. 11-17. *(Здобувачу належить статистична обробка отриманих даних, описання отриманих результатів, приймав участь в аналізі результатів і формулюванні висновків).*

7. General phenotypological picture of the finger dermatoglyphics of Ukrainian men: the contribution of individual regions / V. I. Gunas, V. D. Mishalov, O. A. Serebrennikova, L. A. Klimas // Reports of Morphology. – 2018. – Vol. 24, № 4. – P. 41-46. *(Здобувачу належить статистична обробка отриманих даних, описання отриманих результатів, приймав участь в аналізі результатів і формулюванні висновків).*

8. Prognostic evaluation, using factor analysis, the influence of dermatoglyphic indices on indices of personality traits / O. A. Serebrennikova, V. I. Gunas, L. A. Klimas, I. A. Marchuk, A. V. Shayuk // Reports of Morphology. – 2019. – Vol. 25, № 1. – P. 12-18. *(Здобувачу належить участь у проведенні наукових досліджень, аналіз літературних джерел, статистична обробка отриманих даних, описання отриманих результатів, приймав участь в аналізі результатів).*

9. Gunas V. I. Correlations of indices of personality traits with indexes of finger and palmar dermatoglyphics of practically healthy Ukrainian men / V. I. Gunas // Biomedical and biosocial anthropology. – 2019. – № 34. – P. 20-25.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

10. Гунас В. І. Взаємозбагачення науковими підходами у вирішенні актуальних проблем дактилоскопії та дерматогліфіки / В. І. Гунас // “Перший крок в науку”: матеріали ІХ Міжнародної студентської наукової конференції (м. Вінниця, 20-21 березня 2012 року). – Вінниця: Друкарня ВНМУ ім. М.І. Пирогова, 2012. – С. 44-45.

11. Серебреннікова О. А. Дерматогліфічні варіанти за пальцевими ознаками у соматично здорових чоловіків із різних регіонів України / О. А. Серебреннікова, Л. А. Клімас, В. І. Гунас // “Прикладні аспекти морфології”: матеріали науково-практичної конференції присвяченої пам’яті професорів-морфологів Г. В. Терентьєва, О. Ю. Роменського, Б. Й. Когана, П. П. Шапаренка, С. П. Жученка (м. Вінниця, 21-22 вересня 2017 року). – Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2017. – С. 247-249. *(Здобувачу належить аналіз даних літератури, статистична обробка та описання одержаних даних).*

12. Gunas V. I. Possibilities for the use of dermatoglyphics method with the aim of determining the regional belonging of Ukrainians / V. I. Gunas, A. M. Perebetiuk // The 26th International Meeting on Forensic Medicine Alpe – Adria – Pannonia (Pula, 30 May – 2 June 2018). – Pula, 2018. – P. 6. *(Здобувачу належить аналіз даних літератури, статистична обробка та описання одержаних даних).*

13. Гунас В. І. Аналіз входження показників пальцевої і долонної дерматогліфіки до дискримінантних моделей приналежності практично здорових чоловіків до певних адміністративно-територіальних регіонів України / В. І. Гунас // “Медицина ХХІ століття: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень”: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 26-27 липня 2019 року). – Дніпро: Організація наукових медичних досліджень «Salutem», 2019. – С. 6-10.

14. Гунас В. І. Кореляції показників асиметрії пальцевої і долонної дерматогліфіки з показниками особливостей особистості практично здорових чоловіків / В. І. Гунас // “Медична наука та практика: виклики і сьогодення”: матеріали науково-практичної конференції (м. Львів, 23-24 серпня 2019 року). – Львів: Львівська медична спільнота, 2019. – С. 90-93.